

PRÒLEG

La societat valenciana, com la resta de les societats occidentals, ha patit canvis radicals en l'últim segle degut als importants avanços en les ciències de la salut. La mortalitat infantil s'ha reduït dràsticament gràcies a polítiques actives de salut pública que inclouen millores importants en la higiene i la nutrició, així com programes específics de vacunació, entre d'altres mesures. A més, el descobriment, a meitat del segle xx, de teràpies antibiòtiques efectives contra la major part de les infeccions bacterianes va suposar un increment notable de l'esperança de vida fins la huitantena, una cosa impensable fa només 50 anys. Així doncs, és clar que la investigació biomèdica es troba en la base dels profunds canvis que ha experimentat la nostra societat a les darreries del segle xx i l'inici del nou segle.

*Al mateix temps, els avanços de la medicina ens han permès deslligar sexe de reproducció. En una espècie com la nostra, hipersexual (Desmond Morris, 1967, *The Naked Ape*, McGraw-Hill) però amb una baixa taxa de reproducció fins i tot en condicions òptimes, això ha comportat una baixíssima natalitat que, sumada a la major esperança de vida, ha desencadenat un ràpid envelliment de la població. Ens enfrontem, doncs, a una situació nova i inquietant. De cop, els nens són una minoria exigua de la població (un 13% de la població era menor de 15 anys en el padró municipal de la ciutat de València de 2012), un bé preuadíssim, a la cura i l'educació dels quals mares i pares dediquem més esforços que mai, intentant compaginar aquesta exigent però encisadora tasca amb una feixuga activitat laboral i professional. Al mateix temps, la franja d'edat de més de 65 anys ja representa un 22% de la població (2012, ciutat de València). En aquestes condicions, no ens podem permetre tindre iaïos i iaïes amb mala qualitat de vida; hem d'envellir en bones condicions per no ser una càrrega per a les generacions futures i per a gaudir d'una vida plena i independent durant la tercera edat. Però aquesta vellesa sana es troba amenaçada per malalties no infeccioses tan prevalents a l'ancianitat, especialment les malalties degeneratives (com l'Alzheimer o el Parkinson), les malalties metabòliques cròniques, les malalties cardiovasculars i el càncer. Per tant, els canvis sociològics promoguts per la medicina contemporània ens plantegen nous reptes que també haurem d'afrontar amb l'ajut de la investigació biomèdica present i futura.*

Aquestes preocupacions queden perfectament paleses al recull d'articles que conformen aquesta edició de l'Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura dedicat a la Salut, que per aquest motiu hem decidit titular Investigació i salut: nous reptes per a una nova societat. Els articles foren encomanats a especialistes en la pràctica clínica i la investigació biomèdica bàsica o aplicada, tots ells i elles relacionats/des d'una forma o altra amb una fita històrica per a les nostres comarques: la implantació dels estudis del Grau en Medicina a la Universitat Jaume I de Castelló.

La primera secció d'aquesta edició de l'Anuari (capítols 1-2) està dedicada a Infància i salut. Així, es reflecteix la preocupació per la infància característica de la societat contemporània. En el primer capítol, Anna Verdegall revisa les patologies

estomatològiques típiques de la infància i el seu tractament, una qüestió fonamental per assegurar una vida adulta lliure de problemes bucodentals i una bona qualitat de vida en la tercera edat. Al següent capítol, Fernando Martínez-García planteja un debat relacionat amb la preocupació de la nostra societat pels nens i nenes i les dificultats per educar-los en les condicions actuals. En concret, discuteix el trastorn per dèficit d'atenció amb o sense hiperactivitat (TDA-H), el seu possible sobrediagnòstic i les possibles causes d'aquest. De més a més, a la llum de les investigacions de la neurociència experimental, l'autor valora els riscos que pot implicar l'ús de fàrmacs psicoactius per tractar aquests trastorns durant una edat, la infantesa, on el cervell és especialment plàstic i, per tant, vulnerable.

La segona secció d'aquesta edició de l'Anuari està relacionada amb una altra de les principals preocupacions sanitàries de la societat contemporània: el càncer i la seua prevenció. El pes de la predisposició genètica i els comportaments de risc (per tant la possible prevenció) en relació amb la incidència del càncer, són discutits per Bàrbara Hernando i Conrado Martínez-Cadenas. Els autors analitzen els factors genètics que determinen el grau de pigmentació de la pell, l'evolució de la pigmentació durant la història de l'espècie humana i el risc que aquest tret fenotípic implica en relació amb els càncers de pell, inclòs el més agressiu, el melanoma. Com a contrapès, Antoni Lluca ens proposa una reflexió sobre la importància de l'estil de vida en la prevenció de tumors, tot revisant l'evidència que indica com l'exercici físic, la dieta saludable i el conseqüent manteniment del pes corporal dins la normalitat, redueixen el risc de càncer ginecològic, especialment dels càncers de mama i endometri.

La tercera i última secció explora aproximacions innovadores per al tractament de malalties cròniques, neurodegeneratives i psiquiàtriques, noves tendències que ens condueixen cap a la medicina del futur. Al capítol 5, Concepción Carratalà i Domingo Orozco plantegen la necessitat d'un canvi de paradigma (potser ja incipient) en la relació del pacient amb el personal sanitari en atenció primària, especialment necessari per al tractament de les malalties cròniques tan freqüents en la tercera edat. Cal fer al pacient protagonista del seu propi tractament, la qual cosa requereix una presa de decisions conjunta entre el personal sanitari i el propi pacient. Com una continuació de l'anterior, al capítol 6, els doctors Orozco, Pallarés y Gil-Guillén analitzen la situació actual de les malalties cardiometabòliques (paradigmàtiques dins les malalties cròniques) i com s'està treballant a la nostra comunitat des del punt de vista epidemiològic amb aquest tipus de malalties des de l'atenció primària. Els autors presenten el projecte ESCARVAL (Estudi Cardiometabòlic Valencià) que, a hores d'ara, inclou més de 1.000 professionals de l'atenció primària de tots els departaments sanitaris del nostre territori.

Els capítols 7 i 8 estan dedicats a les investigacions recents en malalties neurodegeneratives i les noves teràpies que se'n deriven. D'una banda, Francisco Ros analitza la relació entre neurodegeneració i inflamació i els intents per combatre les devastadores malalties d'Alzheimer, Parkinson o Huntington mitjançant tractaments antiinflamatoris que retarden la seua evolució. Finalment, l'autor fa una proposta sobre un corrent terapèutic encara més prometedori, l'ús d'immunoteràpies per tractar aquestes terribles malalties. Al capítol 8, Carmen Agustín-Pavón és encara més ambiciosa, i ens mostra com l'ús de potents eines biotecnològiques que inclouen la teràpia gènica

intracerebral i la utilització de cèl·lules mare, permet fins i tot intentar revertir les malalties neurodegeneratives promovent la regeneració. Per últim, al capítol 9, Enrique Lanuza ens mostra com de la investigació bàsica en neurociències se'n deriven possibles teràpies revolucionàries fins i tot per alteracions psicològiques o psiquiàtriques (la frontera entre ambdues disciplines es difumina cada vegada més). Tot combinant teràpia cognitiva i farmacològica, és ara possible esborrar selectivament memòries traumàtiques per combatre alteracions psiquiàtriques greus i duradores com el trastorn d'estrès posttraumàtic.

Tot plegat, un interessant repàs pels aspectes més rellevants de la medicina del present i la del futur immediat. No podem acabar sense agrair als autors d'aquests excel·lents articles el seu treball, i a tot l'equip editorial de l'Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura i al Departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I, el seu inestimable ajut.

Vicente Pallarés Carratalá (pallarev@uji.es)
Ferran Martínez-Garcia (femartin@uji.es)
Universitat Jaume I